

שם הקורס: ספרות הפוסקים

שם המרצה: הרב ביבי ישראל

אופי הקורס: שיעור

היקף הקורס: 1 ש"ש

שנת לימודים: תשע"ח

מטרות הקורס:

1. התלמיד יכיר את ספרי ההלכות והפוסקים העיקריים שנתחברו במשך הדורות החל מתקופת הגאונים ועד אחרוני זמננו, תוך שימת דגש על תכונות הספר, מבנה הספר, מטרת חיבורו והתקופה בה התחבר.
2. התלמיד יכיר את דרכי הפסיקה ויתודע אל הכללים שהנחו את הפוסקים בהכרעת ההלכה.

ראשי פרקים:

- א. המניעים להיווצרות ספרות הפסיקה. המתנגדים לקודיפיקציה ונימוקיהם, ספרי הלכות וספרי פוסקים.
- ב. המחלוקת והצורך בהכרעת ההלכה לאורך הדורות.
- ג. הלכות גדולות, הלכות פסוקות, סדר תנאים ואמוראים, ספר החילוקים שבין אנשי מזרח ובני ארץ ישראל, סמכות הגאונים לאחר חתימת התלמוד, כללי פסיקה של הגאונים.
- ד. הרי"ף וספרו (מגמותיו ומבנה ספרו, האופי של הספר, נושאי כליו ויחס הפוסקים אליו).
- ה. משנה תורה לרמב"ם (מטרות החיבור, אופי הספר, הביקורת על הספר והתקבלותו. נושאי כליו של הרמב"ם ואופי חיבוריהם, השונה והדומה ביניהם. מהדורות המשנה תורה).
- ו. פסקי הרא"ש: אופי הספר ונושאי כליו. השוואת בין פסקי הרא"ש לתוספות הרא"ש.
- ז. ספר הטורים: מבנה הספר, דרכו בפסיקת ההלכה, ייחוד של הספר ותפוצתו, נושאי כליו של הטור ("בית יוסף", "דרכי משה", ו"בית חדש").
- ח. שולחן ערוך: מהות החיבור, מבנה ושיטת הפסיקה.
- ט. המפה על השולחן ערוך: ונושאי כליו של השולחן ערוך. (ר' משה איסרליש וספריו, דרכי משה על הטור, תורת חטאת, המפה, הט"ז, מגן אברהם, הש"ך, הסמ"ע, חלקת מחוקק, בית שמואל, ביאור הגר"א, מהדורות הטור והשולחן ערוך).
- י. השוואת דרכי הפסיקה ברמב"ם, בטור ובשולחן ערוך.

יא. ספרות הפסיקה בדורות האחרונים (שולחן ערוך הרב – הרש"ז מלאדי, ח"י אדם וחכמת אדם, קיצור שולחן ערוך, בן איש חי, ערוך השולחן, משנה ברורה, כף החיים, שמירת שבת כהלכתה).

יב. ספרות השאלות והתשובות (תשובות הגאונים, תשובות הראשונים, תשובות האחרונים מהמאה ה-16, ועד לשו"ת פוסקי זמננו).

יג. ספרות הכללים: (דיון בכללי הפסיקה בתלמוד ומן התלמוד; הלכתא כבתראי לפני השולחן ערוך ואחריו, דרכי התלמוד, יד מלאכי)

דרכים ואמצעי הוראה:

הרצאה ודיון בשילוב קריאת דפי מקורות

חובות הקורס:

1. נוכחות

2. השתתפות פעילה

3. מבחן מסכם

ביבליוגרפיה:

ספרים:

אנציקלופדיה תלמודית ט, ערך "הלכה", הוצאת אנציקלופדיה תלמודית, ירושלים (1959), טורים של"ט-רמ"א.

ש. אסף, תקופת הגאונים וספרותה, מוסד הרב קוק ירושלים תשכ"ז

מ' אלון, המשפט העברי א, ב, מאגנס, ירושלים (תשמ"ח).

נ', דנציג, מבוא לספר הלכות פסוקות עם תשלום הלכות פסוקות, בית המדרש לרבנים באמריקה, ניו יורק וירושלים (תשנ"ג) פרק ה', עמ' 109-173 ופרק ו', עמ' 175-191.

טברסקי, י', מבוא למשנה תורה לרמב"ם, הוצ' מאגנס ירושלים, (תשנ"א), עמ' 20-38, 49-61.

י', לוגר, דרכי הפסיקה וספרות הפוסקים, מבוא לתורה שבע"פ יחידה 11, האוניברסיטה הפתוחה (תשנ"א).

ש' ליברמן, יוונית ויוונית בארץ ישראל, מהדורה שנייה, מוסד ביאליק ויד יצחק בן צבי, ירושלים (1984).

מאמרים

- מ', אלון, "מניעים ועקרונות בקודפיקציה של ההלכה", גוילין, כו', תשכ"ז, עמ' 71-85.
- י"ד, גילת, "הכרעת ההלכה והשולחן ערוך", בצרון, כ"ז, נ"ג, ג, (תשכ"ו), עמ' 114-118.
- י"ז, כהנא, "הפולמוס סביב קביעת ההלכה כרמב"ם" מחקרים בספרות התשובות, מוסד הרב קוק, ירושלים (תשל"ג), עמ' 8-88.
- עובדיה, יוסף, "כללי מרן השולחן ערוך", ספר יובל לכבוד רבי יוסף דוב הלוי סולוביצ'יק (עורכים: ש' ישראלי, נ' לאם, י' רפאל) כרך ראשון, מוסד הרב קוק, ירושלים ישיבה-אוניברסיטה, ניו יורק (1984), עמ' רסז-רפ.
- י', תא-שמע, "הלכתא כבתראי – בחינות הסטוריות של כלל משפטי", שנתון המשפט העברי, ו-ז (תשל"ט-תש"ם), עמודים 405-423.